

Niko Kavčič

(1915–2011)

V 96. letu je 31. oktobra 2011 v Bolnici dr. Petra Držaja v Ljubljani umrl bančnik Niko Kavčič. Bil je eden tistih Ločanov, ki so dejavno posegali tudi v slovenska nacionalna dogajanja v drugi polovici 20. stoletja, upam si zatrditi, da med Ločani najvplivnejši. Bil je v službah, v katerih je lahko vplival predvsem iz ozadja, kot siva eminenca. V zadnjih letih 2. sv. vojne je bil med prvaki VOS na Gorenjskem. V prvem desetletju po vojni je vodil ekonomski oddelek Udbe in kot tak ustanovil več podjetij, ki so se pozneje izkazala za paradne konje slovenskega gospodarstva: Autocommerce, Droga, LTH, Splošna plovba, Tehnunion, avtomobilsko delavnico v Novem mestu, iz katere sta se razvi-

Niko Kavčič ob njegovi 90-letnici. Glasova preja, 29. 11. 2005. (foto: Tina Dokl)

li sedanji firmi Revoz in Adria Mobil ... Šlo je za državni kontrabant velikih razsežnosti, dogajal se je ob takrat še nedorečeni zahodni meji. Del izkupička od tega donosnega posla (reeksport cigaret, proizvodnja in prodaja umetnega popra ...) je oddelek vlagal v nova podjetja z ambicioznim poslovnim programom. V letih 1955–1972 je bil prvi mož slovenskega bančništva. Jeseni 1972 je bil skupaj s prijateljem Stanetom Kavčičem umaknjen iz javnega življenja. Vanj se je vrnil po Stanetovi smrti (1987), kot izvršitelj njegove duhovne oporoke, knjige Dnevnik in spomini (1988). Uredništvo in javno promocijo knjige je zaupal Janezu Janši in Igorju Bavčarju ter ju tako lansiral v politično orbito ... Nadaljevanje je znano.

Rodil se je 7. decembra 1915, v Škofji Loki, v obrtniški družini. Oče Ivan (Migutov) je bil kleparski in ključavničarski mojster, mati Helena (Mišnčarjeva) je podedovala gostilno. Imela sta enajst otrok, preživelo jih je osem, šest bratov in dve sestri. Otrok nista vzgajala le v tradicionalnem katoliškem duhu, temveč tudi v duhu svobodomiselnosti in narodne zavednosti, ki ga je tedaj gojilo predvsem telovadno društvo Sokol. V njem si je skupaj z brati tudi Niko utrdil telo in duha,

s sokoli je prvič v življenju odšel na daljšo pot, v »zlato Prago«. Odločitev petih bratov Kavčičev, da se že leta 1941 pridružijo narodnoosvobodilnemu boju, izhaja iz njihovega značaja in predvojnne vzgoje.

Ko je leta 1937 končal Državno trgovsko akademijo v Ljubljani in se oktobra istega leta zaposlil v Kreditnem zavodu za trgovino in industrijo (tedanji ljubljanski podružnici družbe Creditanstalt), je nastopil pot bančnika kot svoje osrednje poklicne dejavnosti. V bančnih službah je preživel več kot dvajset let: 1937–1942, 1944–1945 in 1955–1972. Prva je bila v pravkar imenovanem ljubljanskem zavodu, druga pa v Denarnem zavodu Slovenije v Črnomlju, od septembra 1944 do konca aprila 1945. 4. marca 1955 je bil imenovan za prvega direktorja tedaj ustanovljene Komunalne banke Ljubljana. V letih 1960–1963 je bil generalni direktor republiške centrale Narodne Banke Jugoslavije v Ljubljani, 1963–1965 pa generalni direktor Splošne gospodarske banke SRS. Ker je na tem položaju zavrnil deficitarni projekt financiranja EKK Velenje (tedanjo različico TEŠ 6), je bil umaknjen na položaj namestnika generalnega direktorja Jugobanke v Beogradu. Ko je njegov »zaščitnik« Boris Kraigher postal predsednik zvezne vlade, se je lahko vrnil v Ljubljano in leta 1967 postal predsednik Združenja bank Slovenije. Vrhunec njegove kariere je bil v letih 1969–1972, ko je bil generalni direktor Kreditne banke in hranilnice Ljubljana, pozneje Ljubljanske banke, ki je postala pojem slovenskega bančništva v Jugoslaviji in tudi širše. Na vseh teh vodilnih položajih v bankah se je zavzemal predvsem za troje: osamosvajanje slovenskega bančništva od beograjskega, združevanje razdrobljenih slovenskih bank v eno in močno povezavo, kar je hkrati pomenilo postavljanje finančnih temeljev za slovensko osamosvojitvev.

V Kavčičevi življenjski zgodbi beremo tudi, kako je v Škofji Loki nastal LTH. Bilo je leta 1953, ko je bilo treba, zaradi ureditve razmer na zahodni meji, tajno gospodarsko dejavnost UDV ukiniti. Kot zadnja si je Kavčič pri Borisu Kraigherju izbral še dva projekta: ustanovitev slovenske pomorske družbe (zdaj Splošna plovba d.o.o., Portorož) in – kot lokalpatriot – ustanovitev novega in ambicioznega podjetja v rojstnem mestu. »Kot Škofjeločan sem si že ob številnih drugih revitalizacijskih dejavnostih prizadeval, da bi iz zgodovinskega škofjeloškega gradu izselili kaznjence in ga izbrisali iz seznama kazenskih poboljševalnih zavodov. Tedanjo delavnico za električne motorje naj bi spremenili v tovarno hladilnih naprav, ki Škofji Loki pravzaprav pripada glede na predvojno tradicijo ... V sebi, skupaj s pokojnim Ivanom Okornom, predvojnim načrtovalcem proizvodnje hladilnih naprav v tovarni Schneiter v Škofji Loki, ter direktorjem kaznilniške delavnice Ladom Logarjem, sem snoval tovarno s potrebno strojno opremo, z najmanj petsto zaposlenimi delavci. Večje število nekdanjih kaznjencev se je pridružilo izkušenim strokovnjakom nove tovarne.« Tako so na predvojnih temeljih (Schneiter) in iz podjetja Motor, v katerem so kaznjenci izdelovali električne motorje, razvili moderno tovarno hladilnih naprav.

Niko Kavčič je tudi sicer ustvarjalno posegal v loške zadeve, zlasti v 50. letih, čeprav je živel in delal v Ljubljani. V letih 1952–1955 je bil član tedanjega občin-

skega ljudskega odbora (ObLO), slej ko prej je podpiral prizadevanja, ki so jih vodili njegovi tedanji najožji sodelavci v mestu, med njimi brata Pavle in France (Veljko, direktor Šeširja) in prijatelj Marijan Masterl (direktor SGP Tehnik). Pri tem je prišlo do »gotovih napetosti« med Kavčiči na eni in Svetkom Kobalom na drugi strani, zlasti v letih 1954–1958, ko je bil slednji predsednik ObLO (danes bi rekli župan) Škofje Loke. Konflikti so bili tako močni, da so jih obravnavali tudi na CK ZKS, dokumentirano vsaj dvakrat (1953, 1959). V zapisniku seje Izvršnega komiteja CK ZKS z dne 10. 12. 1953 beremo, kako France Popit, tedanji sekretar okrajnega komiteja ZKS Kranj, ugotavlja, »da hoče skupina ljudi izven okraja voditi politiko znotraj okraja, kot je to primer s Kavčiči v Škofji Loki ... Stvari do dna nismo prišli, vendar mislim, da bi bilo treba tudi to vprašanje razčistiti.« Boris Kraigher pa na isti seji pripomni, »da bi glede vmešavanja Kavčičev v škofjeloške razmere ne delal iz tega kake posebne afere, kajti odkar se Kavčiči vmešavajo, so v Škofji Loki dejansko marsikaj napravili«. Od poznejših posegov Nika Kavčiča v loške zadeve velja omeniti vsaj še dejstvo, da je v letu 1970 zagotovil denar, potreben za razvoj kmečkega turizma (kreditiranje okrog sto turističnih postelj na področju Starega vrha, v naseljih Zapreval, Četena Ravan in Luša), in ne nazadnje: posredoval je za pomoč obrtni zbornici pri obnovi Kašče, v kateri odtlej deluje tudi izpostava NLB. Niko Kavčič je tudi v zadnjih letih rad prihajal v svojo hišo na Studencu in se sprehodil po rodnem mestu.

Še vedno ni povsem »razčiščeno« vprašanje, kdo je prof. Pavletu Blazniku omogočil, da je lahko šel v München raziskovat freisinške arhive – Kobal ali Kavčič? V predgovoru v temeljni loški zgodovinski knjigi Škofja Loka in loško gospostvo (1973) je avtor med drugim zapisal: »S prav posebnim poudarkom pa velja moja hvaležnost guvernerju Narodne banke Slovenije Svetu Kobalu, ki mi je

Ločana Niko Kavčič in Sveto Kobal, z otrokoma
v ljubljanskem parku Tivoli, 27. aprila 1948.

ves zavzet za moje delo pred dolgimi leti kot predsednik občine Škofja Loka znal oskrbeti finančna sredstva in mi s tem omogočil sistematično delo v zakladnici loških arhivalij – v münchenskih arhivih.« Niku Kavčiču pa je v izvod že izšle knjige lastnoročno napisal: »Spoštovanemu Niku Kavčiču v zahvalo za pomoč, ki mi je omogočila delo v münchenskih arhivih / Pavle Blaznik / Ljubljana, v juliju 1973.« Kakšna je torej resnica? Niko Kavčič pojasnjuje: »Najprej je bila ideja, šele za njo je prišla finančna rešitev ... Ideja, ki ste jo pripisali Kobalu, se je skuhalo v moji glavi. Leta 1950 sem obiskoval Goethejev institut na Bavarskem, v Ebersbergu. Tam sem prišel v stik s profesorjem dr. Adolfom Eichenseerjem. Povabil sem ga na izlet v Freisinški muzej. Že votivna slika v hodniku muzeja me je stisnila pri srcu. Pri nadaljnjem ogledu mi je rasla domišljija; saj smo se takrat škofjeloški domačini veliko angažirali na revitalizaciji Loke ... Prav v tem času me je prizadela vest, da se je Savinjskih Alpah smrtno ponesrečil sin profesorja Blaznika. Po vsem tem sem zasnoval načrt, da profesorju omogočim znanstveno delo v münchenskem muzeju. Svoji takratni inozemski organizaciji, ki jo je vodil Kranjčan Bojan Tajnik, sem naročil, da omogoči profesorju vse, kar je potrebno, da bo lahko nemoteno opravil svojo nalogo. Tajnika sem večkrat vprašal za profesorjevo počutje zaradi tragične izgube sina, le-ta mi je vselej odgovoril, da svojo žalost premaguje z dolgimi delovnimi urami ... Svetko Kobal je bil v tistem času župan, zato sem njega naprosil, da bi kot prva uradna oseba opravil vse nujne organizacijske postopke. Seveda pa je po vrnitvi s študijskega bivanja na Bavarskem profesor svoje sodelovanje z občino poglobil, da bi izpeljal svoj in naš zgodovinski projekt. Zame je bila takrat bolj pomembna ideja in njena izpeljava, kakor sama finančna rešitev. Pozneje so počastitve pripadale drugim, sprejemali so jih z odprtimi rokami ...« (Gorenjski glas, 29. 10. 1999) Ideja je bila torej Kavčičeva (ki pa je bil leta 1973 že v nemilosti), pri izvedbi je sodeloval tudi Kobal.

Niko Kavčič je torej v svojem življenju opravljal nekatere visoke javne funkcije, zlasti v bančništvu, predvsem pa je deloval kot siva eminenca, »človek iz ozadja« – in ravno kot tak večkrat odločilno posegel v prelomna nacionalna in škofjeloška dogajanja. Predsednik republike dr. Janez Drnovšek mu je leta 2006 podelil zlati red za zasluge – »za delo in zasluge v dobro slovenskemu narodu in še posebej za pomemben prispevek pri vzpostavljanju temeljnih razmerij v bančništvu ter gospodarske in finančne moči Republike Slovenije«. Hkrati zna biti, da je bil Niko Kavčič edini Slovenec, ki so mu priznali status dvojnega prvoborca – v letih 1941 in 1991! Dobil je namreč partizansko spomenico 1941 in znak veteranov 1991; tega mu je izročil Janez Janša. V Škofji Loki kakšnega posebnega priznanja ni dobil. Leta 2009 je občinski svet zavrnil predlog, da se ga razglasi za častnega meščana. Po njegovi smrti pa lahko že zapišemo, da mu pripada ugledno mesto v slovenski in loški zgodovini.

VIRI:

Pot v osamosvojitve, avtobiografija Nika Kavčiča, izšla dvakrat, 1996 in 2001; osebni arhiv Nika Kavčiča in pogovori z njim.)